

خیزش مردم بحرین در سال ۱۳۰۲ خورشیدی

● محمدعلی بهمنی قاجار

چکیده

از ابتدای دهه ۱۳۰۰ خورشیدی، حرکت‌های آزادی‌خواهانه در بحرین رو به اوج گذاشت. این حرکت‌ها که بر محور مبارزه با استعمار و استبداد و نیز پیوند با سرزمین مادری مردم بحرین، یعنی ایران، استوار بود، در سال ۱۳۰۲ خورشیدی در آستانه تبدیل به جنبشی سرتاسری قرار گرفت. اما استعمار انگلیس تلاش کرد با شعله‌ور ساختن آتش اختلافات مذهبی مسیر خیزش مردم بحرین را منحرف سازد. سرانجام نیز ابعاد تلاش آزادی‌خواهانه مردم بحرین آن‌چنان گسترده شد که منجر به اشغال نظامی بحرین به وسیله انگلیسی‌ها گردید. اشغال بحرین سرآغاز عصری تازه در استعمار بحرین است. هدف اصلی استعمار در این عصر ایرانی‌زدایی از بحرین و نیز سرکوب هر حرکت آزادی‌خواهانه مردم بحرین بود. اما دستاوردهای استعمار چندان عمده نبودند بلکه مردم بحرین با گذر از همگی تهدیدات به تلاش خود برای آزادی سرزمین‌شان و همبستگی با میهن مادری‌شان ادامه می‌دهند.

ظهور و سرکوب خیزش

الف. جنبش ایران‌خواهی در بحرین

از سال ۱۳۰۱ خورشیدی، دور تازه‌ای از تلاش برای اعاده حاکمیت ایران بر بحرین آغاز شد و مطبوعات ایران شروع به انتشار مقالاتی درباره بحرین و حاکمیت ایران بر آن کردند. برای نمونه روزنامه شفق سرخ چاپ تهران مقاله‌ای به تاریخ اول مهرماه ۱۳۰۱ با عنوان «بحرین کجاست و مال کیست؟» به چاپ رساند و در این مقاله تصریح کرد:

چه سبب دارد که دولت انگلیس می‌خواهد ما را از تصرف یک قطعه از خاک طبیعی خود ممانعت کند؟ دولت انگلیس با کدام مجوز قانونی می‌خواهد مهم‌ترین و زرخیزترین جزیره ایران را بلع نماید؟^۱

در دی‌ماه ۱۳۰۱، بیش از چهل نفر از فارسی‌زبانان بحرین که در زمره مشاهیر بحرین بودند، با ارسال نامه‌ای به مجلس شورای ملی خواستار تأسیس اداره گمرک ایران در بحرین، تأسیس مدرسه فارسی و نیز اختصاص یک نماینده در مجلس شورای ملی برای بحرین شدند.^۲ در بخشی از نامه فارسی‌زبانان بحرین تصریح گردیده است:

اینک که شور و وطنیت قاطبه شرق را فراگرفته،^۳ کالبد پژمرده ما ایرانیان این سامان نیز روحی تازه در خود احساس و از خواب غفلت بیدار شده‌ایم، هیچ علامتی از دولت محبوب خود در این سرزمین مشاهده نمی‌کنیم، سوای عده زیادی رعایای بی‌صاحب و فلک‌زدگان بی‌والی، این است که تصمیم گرفتیم به واسطه این عریضه با ندای آلوده به ترس، التفات امنای دولت ابدمدت محبوب خود را عموماً و هیأت پارلمان و وزرای عظام گرام را خصوصاً مخاطب ساخته و درخواست سه مسئله نماییم.^۴

در اسفندماه ۱۳۰۱ نیز نامه‌ای به امضای عده‌ای از بزرگان بحرین به وزارت پست و تلگراف و تلفن ایران رسید و از این وزارت‌خانه درخواست شد در بحرین نیز همانند سایر مناطق ایران دفاتر پستی ایجاد گردد.^۵ در واکنش به این درخواست‌های بحرینی‌ها که همگی از تلاش مردم بحرین برای اعاده حاکمیت دولت ایران بر بحرین حکایت می‌کرد، مجلس شورای ملی با اختصاص یک نماینده به جزیره بحرین به بخشی از خواسته‌های مردم بحرین پاسخ مثبت داد.^۶

۱۲

ب. منازعه ایرانیان و نجدی‌ها

در روز بیستم اردیبهشت‌ماه ۱۳۰۲ (بیست‌وسوم رمضان ۱۳۴۱) بین یک باربر ایرانی شیعه و یک باربر نجدی وهابی در گمرک منامه زدوخوردی رخ داد. به دنبال این زدوخورد، نجدی‌ها، یک نفر ایرانی را متهم کردند که یک ساعت بغلی دزدیده و می‌خواهد در بازار بفروشد. سپس نجدی‌ها مسلح شده و به طور ناگهانی به ایرانیان غیرمسلح یورش می‌برند و ایرانیان با چوب‌دستی به دفاع از خود برمی‌خیزند. در این منازعه سه ایرانی کشته و سی‌وهفت نفر زخمی و پنج نفر هم مفقود می‌شوند. محمدشریف خان بهادر، رئیس ایرانی نظمیه بحرین، به پشتیبانی از هم‌میهنان ایرانی‌اش برمی‌خیزد و به مأموران پلیس بحرین که آنان نیز اغلب ایرانی بودند دستور می‌دهد نجدی‌ها را سرکوب نمایند. در برابر این اقدام،